

POSUDEK OPONENTA K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název práce: Dialogues about Transcendence with Adults with Above-Average Intelligence

Jméno autora: Ing. et Ing. Eliška Anna Kubičková, EUR ING

Oponent: ThDr. Dalibor Jiří Vik, Ph.D.

V Praze, 11.1.2024

Předkládaná práce se v nejobecnější rovině zabývá „vztahem k transcendenci“ u osob, kterým byl standardizovanými metodami zjištěn nadprůměrný inteligenční kvocient. Tento problém autorka klade v kontextu nábožensky vzdělavatelém: primárním cílem jejího výzkumu je zjistit určitou bázi, o níž by se mohla v budoucnu opřít katecheze této cílové skupiny. Hlavním deklarovaným záměrem je nabídnout v tomto smyslu určitá předběžná východiska pro prakticko-teologické disciplíny, zejména katechetiku, pastorační péči a misiologii. Autorka sama na základě rešeršované literatury chápe toto téma jako nové a v tomto konkrétním spojení dosud nepojednané, volbu originálního tématu oceňuji i z pohledu oponenta.

K řešení problematiky si autorka zvolila kvalitativní výzkum, opírající se o induktivní přístup tzv. „grounded theory“. Samotný výzkumný materiál tvoří rozhovory s 11 členy Mensy České republiky. Parametry rozhovoru jsou nastaveny tak, aby se u jednotlivých respondentů co možná nejprůkazněji dalo vykázat to, čemu sama autorka říká „transcendent abilities“ (či na jiném místě „capabilities“), které definuje jako klíčový pojem lidské spirituality. Pokud jsem správně pochopil autorčinu intenci, jde o pokus fixovat určitou „otevřenost“ transcendenci či smysl pro „přesažnost“ lidského bytí tak, aby se mohla stát předmětem výzkumu. Je zároveň vedena předpokladem, že tato „schopnost transcendence“ je svého druhu antropologickou konstantou či existenciálem, který je potenciálně všem společný bez ohledu na konkrétní náboženské vyznání a jako takový jej lze v rozhovoru objektivizovat a analyticky vyhodnotit.

Metodologii osobně považuji za nejsilnější část celé práce. Plně odráží skutečnost, že autorka má na tomto poli jistě bohaté zkušenosti i solidní teoretickou základnu. Vysoká kvalita a detailnost zpracování výzkumu je vpravdě příkladná, autorka si v podstatě sama navrhla jak metodu extrakce dat, tak způsob jejich procesování, analýzy a kódování. Přílohu práce tvoří desítky tabulek se zanesenými výsledky i vizualizačními grafy. Bez nadsázky lze říct, že by práce právě v tomto aspektu mohla sloužit za vzor pro naše studenty, jak metodu „zakotvené teorie“ aplikovat ve společenskovědním výzkumu. Pozornost zasluhuje i kreativita, s níž se autorka vypořádala s problémem vedení rozhovorů – nechala dotazované subjekty zvolit si některý z citátů známých osobností více či méně se týkající otázek transcendentní povahy, které posloužily jako úvodní *captatio benevolentiae*, a následně se nad nimi mohli respondenti rozhovořit.

Sledování výsledků výzkumu a na ně navazující autorčin pokus o vystavení určitých obecných principů jakožto námětů pro katechetickou praxi specifické cílové skupiny přirozeně nastolují i určité otazníky. Pokud má výzkum sloužit především církevním (duchovním a laickým) pracovníkům konajícím katechezi a pastorači, zasloužila by si práce možná i pohled „z druhé strany“, tj. těch, kdo se tímto tématem z dlouhodobé perspektivy v praxi zabývají. V tomto smyslu se odvažuji vyslovit opatrnou otázku, zda se autorčin původní předpoklad, totiž že

náboženské vyučování osob s tzv. „nadprůměrnou inteligencí“ má být nějak specificky odlišné od katecheze jiných skupin dospělých, skutečně potvrdil? Podle autorkou zjištěných výsledků se totiž zdá, že názorové a postojové rozložení („vztah k transcendenci“) v dané cílové skupině zhruba kopíruje rozložení, které můžeme sledovat i v obecné, nespecifikované populaci. Sám jsem se ve své duchovenské praxi setkal při mimocírkevních katechezích a pastoračních s výpověďmi, které by bylo lze analogicky přiřadit k podobným postojovým typům, a to včetně některých narácí o „nadsmyslových“ zkušenostech. Korelace mezi typem cílové skupiny a specifiky ve vnímání „transcendence“ mi proto ve výsledku připadá málo průkazná a jsem toho názoru, že autorka sama mohla v závěru tuto původně kladenou tezi problematizovat. Pokud by měla mít vypovídací hodnotu, musela by se komparovat s paralelně provedeným výzkumem mimo danou cílovou skupinu.

Za zřejmě nejpřínosnější výtěžek z hlediska duchovního proto považuji zjištění, že v cílové skupině osob s naměřeným nadprůměrným IQ mírně převládá spíše otevřenost pro „vztah k transcendenci“, což boří v určité části populace zažitý mýtus, který klade falešné rovnítko mezi „inteligencí“, „racionalitu“ a „ateismus“, a naopak „víru“ spojuje s „iracionalitou“ či dokonce určitou „slaboduchostí“. Jiný výsledek jsem sice ani neočekával, pro určitou skupinu věřících i nevěřících by však sama zjištěná skutečnost mohla působit persuasivním dojmem, a snad by bylo užitečné, aby se zjištění podařilo formou popularizace rozšířit do obecnějšího povědomí – již jen z toho důvodu, aby se výše zmíněný předsudek, udržující se beztak jako relikv čtyřicet let trvajících kulturně-společenského kobercového bombardování marxisticko-leninistickým světovým názorem historického a dialektického materialismu, konečně podařilo rozptýlit. Výše uvedené řádky nejsou ovšem míněny jako výtka, spíše jako určitý podnět pro autorku k hlubšímu promyšlení.

Na závěr si dovoluji připojit několik poznámek. Zaprvé, autorka si jako jazyk práce zvolila angličtinu. Na jednu stranu je to úctyhodné, odvážné a vůbec by takový krok měl být oceněn jako snaha o určitou univerzalizaci výsledků výzkumu ve smyslu jejich zpřístupnění širšímu publiku. Na druhou stranu se na předkládané práci ukazuje, jak náročnou disciplínou akademické psaní v cizím jazyce vlastně je. Vzhledem k tomu, že jazykový posudek nezávislého rodilého mluvčího tvoří separátní přílohu protokolu o průběhu obhajoby, nebudu se jako oponent k jazykové úrovni práce vyjadřovat v jednotlivostech – poznamenám zde jen jako čtenář, že místy je vzhledem k jisté syntaktické zmatečnosti text na samé hranici srozumitelnosti, práce navíc obsahuje neúnosné množství gramatických chyb (mnohde i několik v jediné větě), což z mého pohledu zbytečně snižuje její výsledné vyznění. Je škoda, že autorka nevyužila služeb korektora.

Zadruhé, v celkové struktuře práce považuji za nadbytečnou a částečně rušivou kapitolu 3 („Náboženské vyučování a pastorační péče“), v níž se přehledovou formou rekapituluje seznam disciplín praktické teologie. Kapitola dle mého soudu nepřináší nic podstatně nového, nemá přímou návaznost na další výzkum a místy připomíná spíše „telefonní seznam“. Úplně by stačilo odkázat na hesla přímo spojená s dalším výzkumem a příslušnou literaturu.

Zatřetí, celý koncept měření IQ prošel a dosud prochází ostrou kritikou z mnoha různých stran a v mnoha různých aspektech. Je škoda, že autorka tuto diskusi alespoň stručně nereflektovala v kapitole 4.2, kde se zabývá historickým vývojem měřících metod. Jedním z problematičtějších bodů, na něž se často poukazuje, je totiž zejména právě neprůkaznost

přímé korelace mezi zjištěným IQ a dalšími sociálními fenomény, která dle mého soudu výběr cílové skupiny pro podobné výzkumy relativizuje.

Začtvrté, ke zdravému úzu v kvalifikačních pracích dle mého soudu nepatří citování vyhledávače Google či internetové encyklopedie Wikipedia, které v soupisu literatury tvoří kolem 20 položek. Vzhledem k tomu, že citovány jsou běžné pojmy, které byly pojednány i na jiných místech, měla bych autorka čerpat z akademicky relevantních zdrojů. Opět to snižuje výsledný dojem jinak erudované práce.

Shrnutí: Autorka předložila originální, metodologicky silnou a v tomto ohledu též velmi pečlivě, ba nadprůměrně zpracovanou práci. Problematické otázky vnímám nikoli v rovině metodologické, ale spíš interpretační – ty jsem se pokusil nastínit výše. Výslednou kvalitu práce částečně snižuje jazyková úroveň a volba některých položek sekundární literatury, která neodpovídá akademickým standardům. Navrhuji hodnocení velmi dobře (2) s přihlédnutím k průběhu obhajoby.